

KIBRIS SORUNUNUN MİLLETLERARASI HUKUK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Asis. Dr. İZZETTİN DOĞAN

Genel olarak

Kıbrıs sorununun çözümünde Milletlerarası kamu oyunun taraflar üzerindeki yapıcı baskısının haksızlıklara meydan vermemesi, ve her kamu oyunun etkinliğini ve sürekliliğini sağlayan toplumun ahlak ve haklılığa ilişkin değer hükümleriyle çatışmaması için Kıbrıs adasının ne zaman ve nasıl bir sorun olarak ortaya çıktığının aydınlatılması faydalı ve zorunludur.

Bu zorunluluk ise bizi doğal olarak tarih yapraklarını karıştırmaya yöneltmekte ve Kıbrıs adası üzerinde «eğemenliğin el değiştirmesi vakıalarının» incelenerek Milletlerarası Hukuk açısından bu vakıalara bağlanan sonuçları değerlendirmeye sevketmektedir.

§ 1 — KIBRIS ADASININ 1878 İLA 1814 ARASINDAKİ HUKUKİ STATÜSÜ

Kıbrıs adasının Osmanlı İmparatorluğunun fiilen bir parçası olmaktan çıkması 1878 tarihlerine rastlar. Osmanlı-Rus Savaşının Osmanlı İmparatorluğunun acı bir yenilgisiyle sona ermesi o günkü Avrupanın büyük devletlerinin savaşa müdahale ederek tarafları Berlinde barış müzakerelerine oturtmasıyla sonuçlanmıştı.

Avrupanın büyük devletleri, Osmanlı İmparatorluğunun Rusya tarafından yutulabilmesi ihtimalini bertaraf etmek amacıyla Osmanlı

İmparatorluğunun yeni bir haritasını çizmişler ve özellikle Prusya, Fransa, İngiltere ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun bas-kısıyla Osmanlı İmparatorluğuna ve Çarlık Rusyasına kabul ettir-mişlerdi.

Avrupalı büyük devletlerin Osmanlı İmparatorluğuna karşı ifa ettikleri bu hizmetlerin elbette ki bir karşılığı olacaktı. Ve oldu da.

Kıbrıs Adası, İngiltere ile Osmanlı İmparatorluğu arasındaki bir anlaşmanın konusunu teşkil etti, 4 Haziran 1878'de Kıbrısın işgal ve idaresi İngiltereye devredildi (1).

Andlaşmada, başka devletlerin ada idaresinin İngiltereye devri-rine müdahalelerini önlemek ya da muhtemel müdahaleleri yumuşat-mak için Kıbrıs üzerindeki egemenlik hakkının Osmanlı İmparator-luğuna ait olduğu, Osmanlı İmparatorluğunun Asyadaki toprakları-nı garanti altına almak için akdedildiği; İngilterenin İmparatorluğu koruma mükellefiyetini yerine getirmek için Osmanlı İmparatorlu-ğunun Kıbrıs adasının İngiltere tarafından işgali ve idaresine mü-saade edildiği hükümleri yer almaktaydı (2).

Ancak adanın İngiltere tarafından işgal ve yönetimi kayıtsız şartsız değildi. Andlaşmada, İngilterenin bu yetkilerini özetle aşağıdaki şartlarla kullanacağı ifade edilmekteydi :

«1 — Kıbrıslı müslümanların dinî işleri bir islâm mahkemesince halledilecekti.

2 — Vakıf mallarını işletmek üzere Istanbuldan bir Türk yolla-nacak ve bu zat bir İngiliz temsilcisiyle birlikte çalışacaktı.

3 — İdari işler karşılığı toplanan vergi fazlası Osmanlı hazine-sine yatırılacaktı.

4 — Saray, Devlet ve Saray mallarını serbestçe satabilecekti.

5 — İngiliz Hükümeti işlenmiş yerlrei amme menfeati için is-timlâk edebilecekti.

6 — Rusyanın son harpte Ermenistanda fethettiği yerleri Tür-kiyeye geri vermesi halinde İngiltere adayı boşaltacaktı.»

(1) Andlaşma metni için bkz. MARTENS, N.R.G.T. 2 ieme serie, v. III, s. 272.

(2) İbid.

Andlaşmanın hükümlerinden de anlaşılacağı gibi Kıbrıs adası üzerindeki egemenlik hakkı Osmanlı İmparatorluğuna ait olmakta devam ediyor ve İngiltereye sadece işgal ve idare hakkı tanınıyordu. Bu konuda Lord Salisbury'nin Avam kamarasındaki konuşması konuya açıklık getirmektedir : Majestenin hükümetleri Sultandan, egemenliği altında bulunan bir toprak parçasını bırakmasını veya hazinesinin gelirinin azalmasını istememektedir. Hükümet majestelerinin işgal ve idareyi deruhte etmeleri üzerine, ülkenin Osmanlı İmparatorluğunun bir parçası olmakta devam etmesini ve masraf fazlasının hazineye devredilmesini istemektedir» (3).

Lord Salisbury'nin Avam Kamarasındaki bu beyanatına rağmen, Kıbrıs bir İngiliz ülkesi haline gelmişti. Çünkü andlaşmanın zikredilen hükümleri dışında Kıbrısta egemenliğ yansıtan bütün tasarrufları icra etmek hakkı İngiltereye tanınmış bulunmaktaydı. Memurların tayini, vergi tarh ve tahsili, masrafların yapılması, andlaşmayla düzenlenenler dışında, her hangi bir konuda kanun koyma yetkisi İngiltereye bırakılmıştı. Okadar ki İngiltere 17 Ocak 1879'da Kıbrısta Yüksek bir Mahkeme kurarak andlaşmayla Osmanlı Mahkemelerine bırakılanlar dışındaki ihtilâfların bu mahkemenin yetkisi dahiline girdiğini tek taraflı olarak ilân etmiştir (4).

Esasen bir süre sonra İngiltere, Osmanlı Hazinesine yatırmak zorunda olduğu ve Kıbrıstan elde ettiği idarî masraf fazlasını da İmparatorluğa vermemeğe başladı ve böylece Kıbrıs üzerindeki Osmanlı egemenliğini, İngiltere boş bir kelime haline getirdi (5). O günün şartları içinde tarafların izzetinefsini rencide etmemek ve üçüncü devletlerin müdahalelerini önlemek amacıyla kullanılan bir ülkenin «işgali ve idaresinin devralınması» formülü aslında İngilterenin Osmanlı İmparatorluğuna yapacağı yardımlar karşılığında ve Osmanlı İmparatorluğunun içinde bulunduğu güç şartlardan yararlanarak meydana getirdiği bir ülke ilhaki şekliydi. Kıbrısın İngiltere tarafından işgal ve idaresinin bu niteliği Lord Chancellor Cairns'in

(3) KIATİBİAN: S. Consequences Juridiques des Transformations Territoriales des Etats sur les Traités, Paris, 1892, s. 125.

(4) Ibid., s. 131.

(5) KIATİBİAN: a.g.e., s. 129; O'CONNELL: State Succession, 1967 V. II, s. 298. «İngiltere Dışişleri Bakanlığı da Kıbrısta idarenin devralınmasının «terk»in bütün sonuçlarını doğurduğu kanısındaydı. Nitekim 17 Ocak 1879 da kapitülasyonlar bir kararname ile ortadan kaldırılmıştır.» (Ibid., s. 299.).

23 Eylül 1878 tarihli mütalâasında da açıkça görülmektedir. «Her ne kadar Kıbrısı zorla da Osmanlı İmparatorluğunun her türlü hak ve borçlarından arınmış olarak alabilirsek de, bir çok sebeplerle, Kıbrısı andlaşma yoluyla almayı daha uygun bulduk» (6), diyerek Kıbrısın Türkiyeye hukuken ait olmakta devam ettiğini ifade etmiştir. O kadar ki İngilternein Kıbrısı fiili ve etkili olarak işgal etmesiyle, İngilterenin ada üzerinde Osmanlı İmparatorluğuna Milletlerarası Hukuk açısından halef olması bir «vakıa» olarak meydana gelince adaya uygulanacak hukuki rejim sorunu da ortaya çıkmış ve kapitülasyonların yaşamaya devam etmesi açısından çeşitli tartışmalara yol açmıştır. Yazarların bazıları (7) İngiltereye işgal ve idare hakkının verildiğini egemenlik hakkının Osmanlı İmparatorluğuna ait olması dolayısıyla Kıbrısın Osmanlı İmparatorluğunun bir ülkesi olmakta devam ettiğini, İngilterenin Kıbrısta bir vekil sıfatıyla bulunduğunu, binaenaleyh İngilterenin Osmanlı İmparatorluğunun akdettiği andlaşmalarla bağlı olmaya devam ettiğini ileri sürmüşlerdir.

İngiltere bu tezi reddetmiş ve hukuk müşavirlerinin verdiği aşağıdaki mütalâayı benimsemiştir :

«1 — Kıbrısa fetih yoluyla elde edilen bir ülke gibi bakamayız. Her ne kadar Kıbrısı, Osmanlı İmparatorluğunun tüm hak ve borçlarından arınmış olarak zorla alabilirsek de, bir çok sebeplerle, Kıbrısı anlaşma yoluyla almayı uygun bulduk.

2 — Şu halde andlaşmayı olduğu gibi anlamak zorundayız. Babıali bize, ada üzerinde her türlü hakları vermekle beraber, Babıalinin bizzat haiz olduğundan fazlasını vermesi mümkün değildir. Ve ada üzerindeki haklarımız *belirli bir süre için* tanınmıştır.

3 — Bu şartların kapitülasyonlar üzerindeki etkilerini belirtmek için kapitülasyonların tümünü dikkatle tahlil etmek gerekir.

4 — Adli imtiyazlar göz önünde bulundurulursa, İngilterenin hususi hukuk veya ceza hukuku ile ilgili bir kanun çıkarıp yürürlüğe koyması halinde yabancı devletlerin başka bir şey istiyebileceklerini tahmin etmem.

(6) Mc NAİR: The Law of Treaties, Oxford, 1961, s. 663; O' CONNELL: State Succession, 1956, s. 61 vd.

(7) KIATİBİAN: a.g.e., s. 127.

Şayet imperium içinde imperium olan kapitülasyonlar yaşama-ya devam ettiyse bunun nedeni; müslüman ülkelerle ticaret yapan veya oralarda ikâmet eden hristiyan devletlerin tebasını anormallik ve düzensizliğe karşı korumaktı; yasama ve yürütme görevinin müslüman olmayan ellerde bulunması halinde kapitülasyonların varlık sebebi de ortadan kalkar.

5 — Bu mütalaa, tarifeler muafiyetler... vs. için uygulanmaz. Çünkü, bu konularda kapitülasyonlar andlaşmalardır. Ve Türkiye andlaşmalardan doğan hak ve borçlarından ülkesinin bir kısmının idaresini İngiltereye devrederek kurtulamaz. Ancak İngiltere kapitülasyonların uygulanamayacağı bir şekilde mevzuatını değiştirebilir (8).

İngiliz tezi iki ana nokta etrafında toplanabilir.

1 — Adli kapitülasyonlar, hukuk sistemleri (Asya, Afrika Hukuk sistemleriyle Avrupa, Amerika Hukuk sistemleri) arasındaki eşitsizlikten dolayı ve birincilerin geriliğinden, ikincilere tâbi olan insanları korumak üzere kabul edilmişlerdir (9). İngilterenin bir kanun çıkarıp yürürlüğe koyması halinde adli kapitülasyonlar sona erer. Ticari kapitülasyonlar ise Milletlerarası Ticari Andlaşmalardır. Bir devlet, ülkesinin bir kısmını başka bir devlete terk etse bile bu andlaşmalardan doğan hak ve borçlardan kurtulamaz. Ancak İngiltere Avrupa Hukuk sistemini benimsemiş olan bir ülke olarak bu tür kapitülasyonların uygulanamayacağı bir hukuk düzenini, mevzuatını değiştirmek suretiyle yürürlüğe koyabilir.

2 — Kapitülasyonların yürürlükte olduğu bir ülkenin, Avrupa veya Amerika'da uygulanan adalet düzenini benimsemeyen Asya veya Afrikalı bir ülke olması halinde, Kapitülasyonlar ülkeyi takip eder.

Bu iki ana nokta etrafında toplanan İngiliz tezi bazı itirazlara rağmen uygulamaya konulmuş ve Kıbrısta Adli Kapitülasyonlar tek taraflı bir beyanla ilga edilmiş (10): Ticari Kapitülasyonlar ise İngiliz mevzuatının Kıbrısa yayılması suretiyle uygulanmaz hale so-

(8) Mc NAİR: a.g.e., 1961, s. 662-663; aynı kanaatte KIATİBİAN: a.g.e., s. 128 vd.

(9) Mc NAİR: İbid., 1961, s. 662; O' CONNELL: State Succession, 1956. s. 59 vd.

(10) O'CONNELL: State Succession, 1967, V. II, s. 299.

kularak ülke ilhakının sonuçlarına tâbi kılınmış (11) ve 1914 de de birinci dünya savaşını bahane ederek Kıbrıs ilhak ettiğini ilân etmiştir.

Görüldüğü gibi, 1878 den 1914 e kadar İngilterenin «belirli bir süre için» idaresini devralarak işgal ettiği Kıbrısın hukuki düzeni sorunu münhasıran Osmanlı İmparatorluğuyla İngiltere arasındaki hukuki bir sorundur ve bu soruna ilişkin her türlü kavgada taraflar yalnız ve yalnız İmparatorluk ile İngilteredir. Ve İngiliz resmi makamları açıkca ve bir çok kereler ada üzerindeki egemenlik hakkının Osmanlı İmparatorluğuna ait olduğunu; İngiliz işgalinin süreye tabi olduğunu; ve Rusyanın 1877 savaşında aldığı yerleri İmparatorluğa geri vermesi halinde adanın Osmanlı İmparatorluğuna geri verileceğini ilân etmiştir.

1914 e kadar yalnız ada üzerindeki egemenlik hakkı Osmanlı İmparatorluğuna ait olmakla kalmamış, Osmanlı iç hukuk düzeni de adada yaşamaya devam etmiş ve sürekliliğini korumuştur. O kadar ki, Osmanlı İmparatorluğunun ada üzerindeki egemenlik hakkının İngiliz işgalinden sonra devam edip etmediğinin tartışmalı olmasına karşılık (12) adada uygulanan ve sürekliliğini koruyan sosyal hayata ilişkin kanun ve teamüllerinin sürekli bir biçimde yaşama devam ettikleri hususunda en ufak bir tartışma ya da kuşku mevcut değildir.,

§ 2 — OSMANLI HUKUKUNUN KIBRISTA SÜREKLİLİĞİ 1914 - 1960

1914 te İngilterenin birinci dünya savaşını bahane ederek Kıbrıs ilhak etmesinden sonra bile Osmanlı iç hukuk düzeni sürekliliğinden ve etkinliğinden hiç bir şey kaybetmeden yaşamaya devam etmiştir. 4 haziran 1878 andlaşmasında ön görülen Müslüman Türk Toplumunun kendi inançlarını ve teamüllerini organize etmesine, İngiltere saygı göstermiş, sadece yaşantılarını kontrol altına almıştır.

(11) Bu konulara ilişkin daha geniş bilgi için bkz. İZZETTİN DOĞAN: «Devletin Milletlerarası Andlaşmalardan Doğan Hak ve Borçlara Halefiyeti Sorunu» Doktora Tezi, İstanbul 1972.

(12) Ibid.

Kıbrısta özellikle vakıf işleri, doğum, ölüm, evlenme, boşanma ilişkilerini şer'i hukuk düzenlemiş, *Kıbrıs Türk toplumu iç hukuk açısından bağımsız varlığını sürdürmüştür.*

Yukarıda söylenenler teorik ya da sosyolojik mütalaalar değildir. Pozitif hukuk metinleridir. Bir kısmının dayanağı Milletlerarası andlaşmalar ya da Milletlerarası hukukta iradelerine hukuki sonuçlar bağlanan kişilerin beyanları, diğer bir kısmının ise Kıbrıs kanunlarıdır.

Bu sonuncular için İngiltere tarafından yayınlanan «Laws of Cyprus» a bakmak yeterlidir. Gerçekten de «Laws of Cyprus» vol VI, London 1959 yayınında vakıf işleri, Türk aile hukuku mahkemeleri ve Türk dini liderine (Müftü) ilişkin kanunlar aşağıdaki biçimde isimlendirilmiştir:

— Evcaf and Vakfs (Law) (13)

22 nd October 1955

— Turkish Family Courts Law (14)

22 August, 1954

— Turkish Family (Marriage and Divorce Law) (15)

29. January 1951

— Turkish Religious Head (Mufti) a law to make provision for the election of a religious head of the Turkish community in Cyprus.

24 February 1953

Bütün bu kanunların varlığı ve yüzlerce seneden beri teamül yoluyla ya da yazılı metinler biçiminde uygulana gelmiş olmaları Kıbrısta en azından 1878 yılından beri *bağımsız ve etkin* bir Türk Toplum ve hukuk düzeninin mevcut olduğunu; İngilterenin uyguladığı hukuk düzeninin yanında ya da içinde varlığını canlı bir biçimde ve ondan *bağımsız olarak* sürdürdüğünü; Osmanlı İmparatorluğunun bir parçası olmaktan çıktıktan sonra bile Kıbrıs Türk toplumunun kendi hukuksal ve sosyal yaşantısını *sürekli ve etkin* bir biçimde sürdürdüğünü göstermektedir. O kadar ki Osmanlı İmpa-

(13) Ekz. Laws of Cyprus, V. VI, London, 1959, Cap. 337.

(14) İbid., Cap. 338, s. 2 vd.

(15) İbid., Cap. 339, s. 3 vd.

(16) İbid., Cap. 340, s. 1 vd.

ratorluğunun enkazları üzerinde kurulan yeni Türk Devletinin Lozan andlaşmasında Kıbrıs üzerindeki haklarından feragat etmesi bile Kıbrıs Türk toplumunun bağımsız bir sosyal ve hukuk düzenini sürdürmesine engel olamamış ve etkilenmemiştir (17).

Bu sosyolojik ve tarihi gerçeğin sonucu olarak da İngilterenin B. M. Şartının 73. maddesinin uygulanmasını teşkil etmek üzere adanın bazı stratejik bölgeleri dışında Kıbrıstan çekilmek istediğini beyan etmesi (18) İmparatorluktan devralıp kendisine mal ettiği «egemenlik yetkilerinin sahibi» sorununu da kendiliğinden ortaya atmış; Yunanistan ise fırsattan yararlanarak ve hiç vakit kaybetmeden Kıbrıstaki Rumları da kışkırtmakta bir sakınca görmeden bü-

(17) Bu görüşümüz ve ileri sürdüğümüz deliller, Yunanistanın 1958 de B M Genel Kuruluna bağlı birinci komitedeki tezini çürütmeğe yetmektedir. Gerçekten Yunanistan İngilterenin Türkiye gibi «sorunu» kuvvet mücadelesi haline getirdiğini, ve Türkiye gibi adanın taksimine gitmek istediğini söylemiştir. Yunan temsilcisine göre, Türkiye 1923 Lozan Andlaşmasına göre ki bu andlaşmaya Yunanistan, İngiltere ve Türkiye de imza koymuştur, Türkiye Kıbrıs üzerindeki her türlü haklarından feragat ettiğini ve ülkesi dışındaki topraklarda yaşayan Türkler için herhangi bir yetki, (any power and jurisdiction) iddiasında bulunmaktan feragat ettiğini; ilk defa İngilterenin ada üzerindeki egemenliğini sürdürmek için Türk unsurunu icat ettiği ve Türkiyenin ancak o zaman adadaki Türklerin ayrı bir toplum (Cemaat) teşkil ettiklerinden söz ederek Türkler için self determination istediğini söylemiştir. (Bkz. Year Book of the United Nations - 1958, s. 72) Oysa tarihi gelişimi içinde Kıbrıs Türk Toplumunu Osmanlı İmparatorluğunun yıkılmasına ve yeni Türk Devletinin ilgisizliğine ve İngilterenin baskılarına rağmen sosyolojik ve hukuki bir gerçek olarak **kesintisiz bir biçimde** yaşamını sürdürmüştür. İngiltere Kıbrısta Türk unsurunu ne icat etmiş ne de keşfetmiştir. Türk toplumunu tarihi, sosyolojik ve hukuki bir varlık olarak kabul etmiş ve onunla Milletlerarası andlaşmalar ve Milletlerarası hukuk kuralları çerçevesinde sadece ilişkiler kurmuştur.

(18) İngiltere her ne kadar Kıbrısa B. M. Şartı uyarınca bağımsızlık vermek istediğini beyan etmişse de aslında İngiltereyi Kıbrısa bağımsızlık vermeğe iten ana neden İngilterenin iktisadi durumu idi. İngilterenin sömürgelerinde İngiltereye karşı uyanıp gelişmeye başlayan milliyetçilik ve bağımsızlık bilinci İngiltereyi sürekli savaş halindeki bir ülke haline getirmiş ve İngiliz ekonomisini hızla sarsmağa başlamıştır. Bunun yanında Fransanın Hindicini ve Afrikadaki sömürgelerini tasfiye ederek iç huzura kavuşması ve sonra da Ortak Pazar yolu ile büyük bir iktisadi güce kavuşması İngiltereyi uyarmakta gecikmemiş ve İngiltere de Fransayı takiben Kıbrıstan başlayarak sömürgelerine hızla bağımsızlık tanımaya yönelmiştir.

yük Yunanistan rüyasını gerçekleştirmek amacıyla Türkiye ile anlaşmak yerine iki ünlü Devletler Hukukçusunun da (19) mütalaalarını müracaatına ekliyerek sorunu 1954 de B. M. e götürmekte sakinca görmemiştir.

§ 3 — KIBRIS SORUNUNUN BİRLEŞMİŞ MİLLETLERE GETİRİLMESİ

Yunanistan Milletlerarası toplum önünde, tezinin savunmasına yukarıda ispat edilen sosyolojik gerçekleri inkârla başlamıştır. Yunanistana göre, «1923 Lozan Andlaşmasına göre — ki bu andlaşmaya Yunanistan, İngiltere ve Türkiye de imza koymuştur — Türkiye Kıbrıs üzerindeki her türlü haklarından feragat etmiştir ve ülkesi dışındaki topraklarda yaşayan Türkler adına herhangi bir hak ve yetki (Any power jurisdiction) talebinde bulunmaktan feragat etmiştir. İlk defa İngiltere ada üzerindeki egemenliğini sürdürmek için Türk unsurunu icat etmiştir. Ve Türkiye o zaman adadaki Türklerin ayrı bir cemaat teşkil ettiklerinden bahisle Türkler için self-determination istemiştir.

Yunanistana göre böylece de Türkiye adadaki Türk azınlığını ülkesini genişletmek için bir araç olarak kullanmak istemiştir. Zira Türkiye Kıbrısın taksimini Rum ve Türk azınlıklar arasında değil Türkiye ile Yunanistan arasında düşünmüştür (20). Kıbrısta Birleşmiş Milletler nezaretinde bir plebisit yapılarak self-determination prensibi uygulanmalıdır. Birleşmiş Milletler Şartının 12, 10, 14, 73 (a) ve 103. maddeleri bunu gerektirmektedir (21).

Yunanistana göre Kıbrıs adası ve milleti kendi kaderini kendisi tayin hakkına sahip olmalıdır. Çünkü Kıbrıs bir non self governing territory, kendini yönetmeyen ülke statüsündeydi ve plebisit bu nedenle yapılmalıydı (22).

(19) Prof. Bourquin ve Alejandro Alvarez Bkz. Y.U.N. 1958, s. 72.

(20) Y.U.N. 1958, s. 73.

(21) Bkz. A. RİGO SUREDA: The Evölon of the right of self-determination, a study of United Nations Practice, 1973, Leyden, s. 67, 69.

(22) İngiltere bu tezi red etmiştir. İngiltereye göre plebisite baş vurup vurmama İngilterenin bileceği bir işti. Çünkü bu hususun tayini tamamen İngilterenin iç işiydi. Ve B. M. şartının md. 2/7 ye göre bu konudaki karar tamamen İngilterenin takdirine tabiydi. Bu takdirin hukuki temeli de Lozan Andlaşmasınının 20. md. idi. (İbid., s. 68).

İngiltere Yunanistanın yukarıda ana hatlarıyla belirttiğimiz tezini kabul etmemiştir. İngiliz temsilcisine göre «Kıbrıs» taki durum herhangi bir sömürge sorununu aşmıştır. Çünkü iki farklı toplumun yanında üç de devlet vardır. Kaldı ki adadaki üslerin de, sorunun hallinde önemli bir yeri vardır (23). İngiliz temsilcisine göre İngiltere, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 1957 tarihli 1013 (XI) sayılı kararına uygun olarak soruna adil ve demokratik bir çözüm bulmaya çalışmıştır. Ancak iki toplum ve üç devlet anlaşamayınca İngiltere kendi teklifini ortaya atmak zorunda kalmıştır. Bu teklife göre yeni bir anayasa yapılacak ve bu anayasa Kıbrıslılara kendilerini yönetme olanağını tanıyacak; her iki toplum kendi mahalli işlerini düzenliyen nihai yasal (teşrii) yetkilere sahip olacaktı. Mahalli işlerin dışında kalan iç işlerin idaresi ve iç güvenlik işleri bir valinin başkanlığında kurulan tek bir konsey tarafından temin edilecekti. Türk ve Yunan temsilcileri ayrımcı olarak niteliyecekleri herhangi bir tasarruf için tarafsız bir mahkemeye müracaat edebileceklerdi. Adanın milletlerarası statüsü yedi yıl için değişmiyecekti. Dışişleri, Milli Savunma ve İçişlerinin güvenliği Valinin tekelinde kalacak ancak Vali her iki hükümetin temsilcilerine danışmadan karar almıyacaktı. Bu sürenin bitiminde taraflar adaya istedikleri statüyü vereceklerdi.

İngiliz temsilcisi Birleşmiş Milletler Siyasi Komitesinde verdiği izahatlara devamla, plânın Nato Konseyine sunulduğunu, ancak plânın Yunanistan tarafından red edildiğini söylemiştir. Ve yine temsilciye göre İngilterenin Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna sunduğu «White Papers»lar da izah edildiği üzere Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun adanın o günkü şartlar içinde bağımsızlığını desteklemesi demek, adanın Yunanistana dolaylı olarak katılması demek olacaktı.

Görüldüğü gibi uzun seneler Kıbrısı yöneten ve 1914 te de ilhak eden İngiltere aslında adada herhangi bir Türk Unsurlu icad etmiş değildi. İngiltere sadece Milletlerarası Hukuktan doğan akdi ve ahlâki vecibelerini ifa etmekteydi; İngiltere bir maddi vakıa olarak adanın iki ayrı toplumdaki oluştuğunu ve her toplumun kendi yönetiminde söz sahibi olmasına ilişkin Birleşmiş Milletler Şartının temel hükümlerinin gereklerini yerine getirmeye çalışıyordu. Aksi halde kelle hesabı üzerinden yapılacak bir hesabın adanın Yunanis-

(23) Y.U.N. 1958, s. 73 vd.

tana ilhakı ile sonuçlanacağını, bunun da Milletlerarası barış ve güvenliği tehlikeye atabileceğini söylüyordu (24).

Türkiye bu iki tez karşısında her ne kadar çok aktif davranmamışsa da sessiz de kalmamıştır. Türkiye «iki ayrı toplum» tezine ek olarak, Türkiyenin güvenliği konusunu da ikinci bir unsur olarak Genel Kurula getirmiştir. Türk temsilcisine göre, Yunanistanın bağımsızlık tezinin altında (maskeleyerek) istediği husus, adanın Yunanistana ilhakıdır. Temsilciye göre Kıbrıs aşağı yukarı dört yüz sene Türkiyenin bir parçası olarak kalmış; büyük bir Türk toplumu ihtiva etmiş, *Türkiyenin güvenliği için daima önemini korumuş ve tarihte hiç bir zaman Yunanistana ait olmamıştır*. Türk temsilcisine göre Yunanistanın Kıbrıs ile ilişkili talepleri Yunanistanın Türkiyenin Akdenizdeki ulaşımını kontrol altına alma isteği çabalarının son halkasıdır.

Kaldı ki, ada birisine mutlaka teslim edilecekse, yeniden eski sahibine — yani Türkiyeye teslim edilmelidir (25). Türkiye taksimi 1955 ten beri bir uzlaşma formülü olarak kabul etmektedir. Kıbrısta her iki toplumun ayrı ayrı gelenekleri düşüncele, inançları vardır. Ve Türkiye self-determination a karşı değildir. Fakat her iki topluma ayrı ayrı uygulanması şartı ile ve şiddet olmadan (26).

Bu dönemde Hindistanın savunduğu tez ise daha da ilginçtir. Hint temsilcisine göre vatan (home land) dediğimiz şey ülkesel bir şeydir. Toprak ile ilgilidir. Ve Hindistan için Kıbrıs, Kıbrıs toprağı üzerinde yaşayan insanların vatanıdır. Binaenaleyh ülkenin bütünlüğü (territorial integrity) esastır. Böyle olunca da «Kıbrıs milleti» vardır. Ve kendi kaderini kendisi tayin etmelidir. Ancak Kıbrısın ülke bütünlüğü korunmalıdır (27).

(24) İbid.

(25) Y.U.N. 1958, s. 74.

(26) İbid.

(27) SUREDA: a.g.e., s. 141; aslında Hindistanın tezini anlamak zor değildir. Sosyolojik ve demografik tezi, yani insan unsurunu esas alarak bir analiz yapmak Hindistanın işine gelmez. Çünkü Hindistan çok farklı inanç grubunu aynı ülke üzerinde barındırmaya ve bu farklı inanç, gelenek ve görenekleri olan kişiler arasında siyasi birliği korumak çabası içindedir. Binaenaleyh sosyolojik teoriyi desteklemesi Hindistanın kendi parçalanmasını onaylaması demek olurdu. Esasen Türkiye de Hindistanın tezine karşı çıkmıştır. Türk temsilcisine göre Kıbrıs evvela coğrafi bakımdan Anadolunun devamıdır. Bu takdirde ise, ana vatandaki Türklerin de

Bütün bu tartışmalardan sonra Türkiyenin sosyolojik ve tarihi gerçeklere dayanan tezi yani Kıbrısta iki ayrı toplumun varlığı kabul edilmiş, Birleşmiş Milletler Şartının 73 ve 74. maddelerinden hareketle şartın 33. maddesine uygun bir biçimde ihtilâf Zürih (28) ve Londra (29) andlaşmalarıyla ve karşılıklı rıza ile bir sonuca bağlanmıştır.

§ 4 — KIBRISTA İHTİLÂFIN SON BULMASI VE ZÜRİH VE LONDRA ANDLAŞMALARI İLE KURULAN HUKUKİ DÜZEN

Yukarıda ifade edilen düşünceler Zürih ve Londra andlaşmalarına aynen yansımış ve Kıbrısta fiili ve hukuki bakımdan iki ayrı toplumun bulunduğu gerçeği milletlerarası belgeler ile tesbit edilmiştir. Aşağıya dercedilen bir kaç hüküm dahi bu düşünceleri doğrulamaya yeter.

«1 — Kıbrıs Devleti, Başkanlık rejimine müstenit bir Cumhuriyettir. Cumhurreisi Rum ve Reis Muavini Türk olup, Ada Rum ve Türk Cemaatleri tarafından ayrı ayrı umumi rey ile seçilirler.

«2 — Kıbrıs Cumhuriyetinin resmi dilleri Rumca ve Türkçedir. Teşrii ve idari muamele ve vesikalar iki resmi dilde yazılır ve neşredilirler.

«3 — Kıbrıs Cumhuriyetinin, Cumhurreisi ve muavini tarafından müştereken seçilecek tarafsız renk ve şekilde bayrağı olacaktır.

Türk ve Rum cemaatleri Türk ve Yunan milli bayramlarını tes'it etme hakkına malik olacaklardır.

«4 — Cumhurreisi ve Muavini beş senelik bir müddet için seçileceklerdir.

Cumhurreisi ve Muavini vazifeleri başında olmadıkları, vazifelerinin ifasına mani zuhur ettiğinde veya inhilal vukuunda kendile-

nüfusu eklenirse Kıbrıstaki Rumlar çok küçük bir azınlık haline gelirler. Ayrı dil, ayrı gelenekler, ayrı inançlar yaşar Kıbrısta. Yani tek bir millet yoktur. Kaldı ki, şartın 73 ve 76. maddeleri açıkca «ülke»den ve «haklarından» söz açmaktadır. Bkz. (SUREDA: a.g.e., s. 141.)

(28) Andlaşma metni için bkz. U.N.T.S. 8 Reg. No. 5476:

(29) İbid.

rine Temsilciler Meclisinin aynı cemaate mensup Reis ve Reis Muavini vekâlet edecektir.

«5 — İcra selâhiyeti Cumhurreisi ve Muavini tarafından istimal edilecektir. Bu maksatla yedi Rum ve üç Türk Vekilden müteşekkil bir vekiller heyeti olacaktır. Cumhurreisi ve Muavini kendi cemaatlerine mensup Vekilleri inha ve müştereken imza edecekleri bir kararname ile tayin edeceklerdir.

«6 — Teşrii salâhiyet, Rum cemaati için % 70, Türk Cemaati için % 30 olmak üzere, istatistik malûmatından müstakil olarak tesbit edilmiş bir nisbette her cemaat tarafından ayrı olarak umumi reyle beş senelik bir müddet için seçilmiş Temsilciler Meclisi tarafından istimal edilecektir. (Temsilciler Meclisinin âza sayısı cemaatler tarafından müştereken tesbit olunacaktır.)

«7 —

Teşkilâtı Esasiye Kanunu, esas maddeleri müstesna. Temsilciler Meclisinin Rum ve Türk âzalarının ayrı ayrı üçte iki ekseriyeti ile tadil olunabilecektir.

Seçim Kanununun tadilatı ve Belediyeler Kanununun ve vergi veya resim ihdas eden her kanunun kabulü Temsilciler Meclisinin reye iştirak eden Rum ve Türk âzalarının ayrı ayrı hesap edilecek basit bir ekseriyeti ile olabilecektir.

«8 — Cumhurreisi ve Muavini Kıbrıs Cumhuriyetinin Yunanistan ve Türkiyenin her ikisinin taraf oldukları milletlerarası teşkilâtlara ve ittifak anlaşmalarına iştiraki müstesna, harici işlere dair ve ek 1 de tayin edildiği şekilde Savunma ve Emniyete dair bütün kanun ve kararlar hakkında münferiden veya müştereken kat'i veto hakkını haiz olacaklardır.

«10 — Her cemaatin kendisi tarafından tesbit edilecek sayıda temsilciden mürekkep cemaat meclisi olacaktır.

Cemaat Meclisleri cemaat ihtiyaçlarını ve murakabeleri kendilerine ait müessese ve cemiyetlerin ihtiyaçlarını karşılamak için kendi cemaat fertlerini vergi ve tekâlîfe tâbi kılmak hakkını haiz olacaklardır.

Cemaat Meclisleri bütün dini, eğitim, kültürel ve öğretim ile ahvali şahsiyeye müteallik olan bütün hususlarda salâhiyetli olacaklardır.

Cumhuriyet Kanunları ile idare olunacak bu istihlal ve istihlak kooperatifleri veya kredi müesseseleri murakabeleri bakımından Cemaat Meclislerinin salâhiyetlerine tâbi olacaklardır. Cemaat Meclisleri, sadece bir cemaat tarafından teşkil olunan belediyelerin takip edilen gayelerin tahakkukunu temine de salâhiyetli olacaktır. Cumhuriyet kanunlarına tâbi olacak bu belediyeler faaliyetleri bakımından Cemaat Meclisleri tarafından murakabe edileceklerdir.

«11 — İdare % 70 Rum ve % 30 Türk nisbetinden müteşekkil olacaktır.

«13 — Silâhlı kuvvetlerin, jandarma ve polis kuvvetlerinin kumandan ve muavinleri Cumhurreisi ve Muavini tarafından müştereken tayin olunacaklardır. Kumandanlardan birisi Türk olacaktır ve Kumandan Muavinleri aynı cemaate mensup olmayacaklardır.

«14 — Mecburi askerlik hizmeti ancak Cumhurreisi ve Muavininin mutabakatı ile ihdas edilebilir.

Kıbrıs'ın % 60 ı Rum, % 40 ı Türk'ten müteşekkil ikibin kişilik bir ordusu olacaktır.

..... Emniyet Kuvvetleri % 70 Rum ve % 30 Türk'ten müteşekkil olacaktır.

«15 — Cumhuriyet ülkesinin yalnız cemaat fertlerinin yüzde yüzüne yaklaşan nisbetinin oturduğu bölgelerde bulunan kuvvetler bu cemaate mensup olacaklardır.

«16 — Cumhurreisi ve Muavini tarafından müştereken tayin edilecek iki Rum, bir Türk ve bir tarafsızdan müteşekkil bir Yüksek Mahkeme kurulacaktır.

«20 — Kıbrıs'ın en büyük beş şehrinde bu şehirlerde oturan Türkler tarafından belediyeler kurulacaktır.

«22 — Kıbrıs'ın herhangi bir devlet ile tamamen veya kısmen birleşmesinin veya taksime müncer olacak istiklâlinin men'i kabul edilecektir.

«25 — Müteakip Vekâletlerden bir, yani Hariciye, Milli Müdafaa, Maliye Vekâletlerinden birisi bir Türk'e tevdi edilecektir. Cumhurreisi ve Muavini mutabık kalırlarsa bu sistemin yerine münevvebe sistemi ikame edebileceklerdir.

«27 — Yukarıda zikredilen bütün noktalar Kıbrıs Teşkilâtı Esasîyesinin esas maddeleri telâkki olunacaktır.»

Görüldüğü gibi yukarıya aktarılan bir kaç hükümde dahi Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasında adada iki toplumun müstakil varlığı, bu toplumların ayrı hukuk düzenine sahip buldukları, kendilerini ayrı ayrı yönetecekleri keyfiyetinin kabul edildiğini görmekteyiz. Ve bu hükümler bizce esasen mevcut olan tarihi gelişime ve sosyolojik gerçeklerin tesbit ve tescilinden öteye gitmez. Başka bir ifade ile constitutif — kurucu — değil déclaratif — beyan edici — niteliktedirler. Bu toplumlar, en azından Kıbrıs Türk Toplumunu Adanın idaresi İngiltereye devredildiğinden bu yana da bağımsız hukuki varlığını mustakilen devam ettirmiştir.

§ 5 — KIBRISTA İHTİLÂFIN YENİDEN KÖRÜKLENMESİ

Kıbrıs Andlaşmaları ile meydana getirilen hukuki düzen tarihi ve sosyolojik gerçeklere uygun olmakla beraber, yürüyebilmesi için andlaşmaları uygulamak durumunda bulunanların andlaşmalardan doğan mükellefiyetlerini iyi niyetle yerine getirmeleri ve icra etmeleri kesin bir zorunluk idi. Bu husus aynı zamanda Birleşmiş Milletler Şartının da amir hükümlerinden birisini teşkil etmekte idi. Yani âkit taraflar andlaşmalardan doğan borçlarını iyi niyetle ifa etmek zorunda idiler (30).

Oysa Cumhurbaşkanı seçilen zat daha ilk günlerden itibaren bu iyiniyeti göstermek bir yana, Andlaşmaları ve Anayasayı ihlâl için fırsat kollamış ve adım adım andlaşmalar ile Türk toplumunun ve Türkiyenin elde ettiği hakları ihlâl etmeğe başlamıştır. Başka bir ifade ile daha yola çıkarken Birleşmiş Milletler Şartının bahsettiğimiz hükümlerini ve Milletlerarası Hukukun temel kurallarını çiğniyerek Cumhurbaşkanlığı görevini yürütmeğe kalkışmıştır.

Gerçekten sosyolojik açıdan iki farklı toplumun menfaatleri ile, üç ayrı devletin menfaatleri arasındaki hassas denge üzerine oturtulan ve yetkileri milletlerarası andlaşmalarla tesbit ve tayin edilen bir devletin hayatını sürdürebilmesi için yöneticilerinin iyiden de

(30) B. M. Şartı md. 2/2.

öteye çok iyi niyetli olmaları ve kurulan hukuki düzeni samimiyle benimseyip savunmaları asgari şarttı.

Oysa sınırlı bir bağımsızlığa sahip Kıbrıs Cumhuriyetini kuran andlaşmaların henüz mürekkebi kurumadan devlet başkanı durumunda bulunan Mgr. Makarios andlaşmaların uygulama kabiliyetine sahip olmadıklarını ileri sürerek onları değiştirmek için devletin hukuki statüsünü garanti eden devletlere tadil teklifleri sunmuştur.

Taraflar, özellikle Türkiye, bu teklifleri red edince Milletlerarası kamu oyunun ve yeni bağımsızlığa kavuşan Afrika ülkelerinin bağımsızlık yönündeki ateşli tutumlarından yararlanmak isteyen Kıbrıs temsilcisi Rossides, sorunu, Anayasanın açık hükmüne rağmen Birleşmiş Milletlere götürmüştür (31).

Rossides, 1963 Aralığında tertiplenen olaylarla birlikte Anayasanın uygulanamadığını, uygulama kabiliyetinin bulunmadığını, zira çok acele ve zorla kabul edildiğini bildirmiştir (32).

1963 te Kıbrısta çıkan olaylardan hemen sonra, 15 Ocak 1964 de Londra'da bir konferans toplanarak soruna çözüm aramıştır. Konferansa Kıbrıs, Yunanistan, Türkiye ve İngiltere katılmıştır. Konferansın konusunun özellikle Anayasanın bazı hükümlerinin değiştirilmesi isteği teşkil etmiştir. Kıbrıs Rum kesimi, Anayasanın bazı hükümlerinin değişmesi ve Kıbrıs'ın bağımsız ve üniter bir devlet niteliğinin güçlendirilmesi gerektiğini ileri sürerken Türk Toplum temsilcileri her iki toplumun coğrafi bakımdan birbirlerinden ayrılmaları gerektiğini söyleyerek Rum tekliflerini red ile Anayasaya saygı gösterilmesini istemişlerdir (33).

İngiltere ise arabulucu bir teklif olarak kendi askerleri yerine NATO'ya üye ülkelerin askeri kontenjanlarından teşekkül edecek

(31) Kıbrıs Anayasasına göre dış ilişkilere ilişkin hususlarda Türk Başkan Yardımcısının Veto yetkisi vardır. Bu hükme dayanarak, Türk Başkan yardımcısı Dr. Fazıl Küçük bir telgrafla Türk Heyeti aracılığı ile sorunun Güvenlik Konseyine getirilmesi için Kıbrıs Bakanlar Kurulunda herhangi bir kararın alınmadığını bildirmiştir. (Bkz. Y.U.N. 1963, s. 50 vd.) Ancak Güvenlik Konseyi yine de talebi incelemek üzere toplanmıştır. İbid.

(32) Y.U.N. 1963, s. 150 vd.

(33) Y.U.N. 1964, s. 151 vd.

bir askeri gücü önermiş, fakat teklifi Kıbrıs Rum hükümeti tarafından red edilmiştir (34).

Kıbrıs Rum kesiminin Milletlerarası andlaşmalara saygı göstermemek konusundaki ısrarlı tutum ve davranışları ve bu davranışların ABD tarafından himaye edileceği kanaati Londra ve Zürih andlaşmalarıyla kurulan hukuki düzeni işlemez hale getirmiş ve sosyolojik gerçekler ağır basmaya başlamıştır. Özellikle Milletlerarası andlaşmalarla kurulan ve fonksiyonel bir federalizme dayanan iç hukukun teminatını teşkil eden Anayasa Mahkemesi tarafsız başkanı Alman profesörün de durumu protesto amacıyla istifa ederek yurduna dönmesiyle andlaşmalarla kurulu hukuki düzen iyice fiili bir düzene dönüşmüştür.

§ 6 — NİKOS SAMPSON OLAYI VE TÜRKİYENİN MÜDAHALESİ

A — Hukuki düzenin teminatsız kalması ve 1963 ve 1964 de EOKA'cı Rumlar tarafından girişilen katliam, adadaki Türk Toplumunu meşru müdafaa haline sokmuş ve her iki Toplum varlıklarını ayrı ayrı sürdürmeye başlamıştır.

Nihayet Rum toplumunun kendi içinde 15 Temmuz 1974 de patlak veren olaylar ve Mgr. Makarios'un Kıbrıs'ı terk etmesi esasen fiilen yürürlükten kalkmış bulunan Milletlerarası andlaşmalar düzeninin hukuken de ortadan kalkması sonucunu doğurmuş ve Kıbrıs Devletinin sınırları içinde kamu düzenini koruyacak meşru ve merkezi otorite tarihe karışmış, adada mal ve can güvenliği ortadan kalkmış, Andlaşmalarla kurulmuş bulunan denge Türkiye aleyhine bozulmuş, Türkiye Garanti Andlaşmasının hükümlerini yerine getirmek zorunda kalarak 20 Temmuz 1974'de Milletlerarası Andlaşmalardan doğan haklarını kullanmak üzere Kıbrıs'a müdahale etmek zorunda bırakılmıştır.

B — Türkiye acaba 20 Temmuz 1974 çıkarmasını yapmıyabilir miydi? Başka bir ifade ile Türkiye Nikos Sampson'un hazırladığı darbe karşısında, darbenin Kıbrıs Rum Hükümetinin bir iç sorunu olduğu gerekçesiyle hareketsiz kalabilir miydi? Bu sorunun taraf-

(34) Ibid.

sız bir biçimde ve Milletlerarası Hukuk açısından cevabını verebilmek için Türkiyenin bu konuda taraf olduğu andlaşmaların ilgili hükümlerini yorumlamak gerekir.

Gerçekten «Nikos Sampson» olayına ilişkin olarak milletlerarası ajans ve radyolardan alınan haberler ve sonraki gelişmeler Kıbrıs'ta yapılan «darbenin» Yunan ordusunun bir parçasını teşkil eden, binaenaleyh fiil ve davranışları doğrudan doğruya Yunanistan hükümetini ilzam eden Kıbrıs'taki Yunan subayları tarafından düzenlendiğini ve yönetildiğini gösteriyordu. Darbe sonunda Kıbrıs Anayasasına göre Cumhurbaşkanı olarak Başpiskopos Makarios'un *fiili iktidarı* Kıbrıs Cumhuriyeti ülkesi üzerinde *etkili* olmaktan çıkmış ve adada kargaşalıklar nedeniyle *kamu düzeni korunamaz* hale gelmiştir. Kamu düzenini koruyacak ve fiili iktidarı etkili bir biçimde kullanacak *merkezi otorite de ortadan kalkmıştı*. Gerek Türklerin gerekse Rumların mal ve can güvenliği yitirilmiş bulunuyordu. Yalnız bu fiili durum bile Türkiyenin milletlerarası Hukuk bakımından adadaki Türk halkının mal ve can güvenliğini korumak üzere müdahalesi için yeterli bir neden sayılabilirdi. Milletlerarası Hukukun konuya ilişkin uygulaması ve genel prensipleri Türkiyeye bu olanağı kolaylıkla sağlamaya yetebilirdi. Ancak durum yalnız merkezi otoritenin iyiden iyiye ortadan kalkması olsaydı Türkiyenin Kıbrıs'taki Türklerin mal ve can güvenliğini korumak için müdahalesi Türk Hükümetine bir takdir hakkı verirdi. Ve Türkiye *isterse* müdahale edebilirdi. Oysa olaylar derhal başka yönde gelişmiş, darbeci Nikos Sampson adanın Yunanistan'a ilhak edileceğini ilân ederek her tarafa Yunan bayraklarını astırmıştır. Bu yeni durum Türkiyenin takdir hakkını ortadan kaldırmış ve Türkiyeyi milletlerarası andlaşmalardan doğan mükellefiyetlerini yerine getirme görevi ile karşı karşıya bırakmıştır.

Gerçekten Türkiye adanın hukuki statüsünü tayin eden ve adadaki insanlara ve mallara (ister Türk ister Rum olsun) uygulanacak hukuk kurallarını ve bu kuralları uygulayacak kurulların kimlerden ibaret olduğunu ve bu kurulların niteliklerini tayin eden andlaşmalara imza koymuş ve andlaşmalardan doğan statünün sürekliliğini ve etkinliğini milletlerarası hukuk açısından garanti etmişti. 19. Şubat 1959 yılında Londrada imzalanan Garanti Andlaşmasınının 1. maddesinde herkesten önce Kıbrıs Cumhuriyetinin kendisi «.....herhangi bir devlet ile tamamen veya kısmen herhangi bir siyasi birliğe katılmamayı... bu itibarla herhangi bir devletle bir-

leşmeyi veya adanın taksimini doğrudan doğruya veya dolayısıyla teşvik edecek her nevi hareketi» yasak ilân etmiştir. Kıbrıs Cumhuriyetinin ENOSİS'i doğrudan yahut dolaylı olarak gerçekleştirmemeyi hatta teşvik etmemeyi öngören bu taahhüdünü Türkiye Cumhuriyeti Devleti aynı andlaşmanın 2. maddesi ile tanımış, bir adım daha atarak kurulan düzeni tanımakla yetinmemiş, bu «düzeni» garanti de etmiştir. Gerçekten aynı andlaşmanın 2. maddesi aynen şöyledir :

«Yunanistan, Türkiye ve Birleşik Krallık, Kıbrıs Cumhuriyetinin bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü ve güvenliğini ve aynı zamanda anayasanın temel maddeleri ile kurulan nizamını tanırlar ve garanti ederler.

Yunanistan, Türkiye ve Birleşik Krallık aynı şekilde kendilerini ilgilendirdiği nisbette Kıbrıs'ın herhangi diğer bir devletle birleşmesini veya adanın taksimini doğrudan doğruya veya dolayısıyla teşvik etmek gayesini güden herhangi bir hareketi yasak etmeyi taahhüt ederler.»

Andlaşmanın hükümlerinden de açıkca anlaşılacağı üzere, Yunanistan veya Kıbrıs Rumlarının o zamanki niyet ve eğilimleri bilindiğinden eğilimler su üstüne çıkar çıkmaz, âkit taraflara bu eğilimleri ortadan kaldırma *yetki* ve *görevi* verilmiştir.

Andlaşma ile verilen bu görevi yerine getirirken âkit taraflar aralarında istişare ile, beraberce hareket edemezlerse, andlaşmanın 4. maddesine göre, Türkiye, İngiltere ve Yunanistan «.....Bu andlaşma ile ihdas edilen nizamı tekrar korumak münhasır maksadı ile harekete geçmek hakkına sahiptirler» (35).

Binaenaleyh Türkiye'nin «Sampson Olayı»ndan sonra 20 Temmuz 1974'te Kıbrıs'a müdahalesi milletlerarası andlaşmalardan doğan bir zorunluluktur. Türkiye'nin, hedefi ve niteliği belli böyle bir olay karşısında müdahale etmek ya da etmemek hususunda takdir yetkisi yoktur. Olayın ENOSİS yahut, Enosise teşvik niteliği taşıdığını, yahut, mevcut «nizamı» tehdit ya da «tebdil» edebileceğini «müşahade» ya da «tesbit» ettiği anda, Türkiye, andlaşmalarla yük-

(35) Âkit taraflar bu haklarını resen (kendiliklerinden) kullanabilecekleri gibi, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı muavininin istekleri üzerine de harekete geçebilirlerdi. (Bkz. İzzettin Doğan, Kıbrıs Olayları ve Türkiye, Milliyet gazetesi, 18. Temmuz 1974, s. 2.).

lendiği müdahale etme görevini yerine getirmekle mükellef bulunmakta idi (36).

§ 7 — TÜRKİYENİN MÜDAHALESİ BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ŞARTI HÜKÜMLERİNE ÖZELLİKLE 2. ci MADDENİN 4. cü PARAGRAFINA AYKIRI MIDIR?

Türkiye'nin «Nikos Sampson olayı» nedeniyle Kıbrıs'ta kurulmak istenen düzene müdahalesi keyfiyeti, akdettiği andlaşmalar gereğince zorunlu bulunduğuna göre, sorun müdahalenin meşruiyeti sorunu olmaktan çıkmakta; Müdahalenin dayanağını teşkil eden Garanti Andlaşmasının Birleşmiş Milletler Şartına aykırı olup olmadığı; aykırı ise andlaşmanın geçersiz olup olmadığı şekline dönüşmektedir. Başka bir ifade ile Garanti Andlaşmasından doğan hak ve mükellefiyetlerini müdahale suretiyle yerine getiren Türkiye'nin dayandığı Garanti Anlaşması Birleşmiş Milletler Şartı hükümleri karşısında geçersiz midir?

Bu tezi, Andlaşmanın akdedildiği günden bu yana Rum kesimi Milletlerarası alanda özellikle Birleşmiş Milletlerde işlemiştir.

Gerçekten Kıbrıs Temsilcisi 27 Aralık 1963'de Güvenlik Konseyi önünde Kıbrıs'ın hem anayasasına göre hem de Birleşmiş Milletlerin bir üyesi olarak bağımsız ve egemen bir devlet olduğunu bağımsızlık ve egemenliğinin Birleşmiş Milletlere üye olun olmasının bir diğer devlet tarafından ihlâl edilemeyeceğini; milletlerarası barışı tehdit eden bir durum ortaya çıkarsa, kuvvet kullanma yetkisinin münhasıran Birleşmiş Milletlere ait olduğunu ileri sürmüştür (37).

Yine Kıbrıs temsilcisine göre, Garanti Andlaşmasının tek taraflı olarak kuvvet kullanılmasına izin verdiği yolunda yorumlanması demek Andlaşmanın Birleşmiş Milletler Şartınının 103 cü maddesine göre hükümsüz olması demektir. Aksi takdirde herkesin ihkaki hak yoluna baş vuracağını, hukuku kendi tekeline alacağı ve dilediği biçimi verebileceğini söylemiştir. Sözcüye göre, bu nedenlerle, Garanti Andlaşmasının ön gördüğü müdahale hakkı yalnız barışçıl yolla-

(36) İbid.

(37) Bkz.: S.C.O.R. 18 th year, 1085 mtg. s. 19 ve 62.

ra inhisar eder. Sözcü bu hakkın örnek olarak Güvenlik Konseyine ya da Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna müracaat etme şeklinde olabileceğini söylemiştir (38). Ve esasen Yunan temsilcisine göre, tek taraflı müdahale hakkının andlaşmada verilip verilmediği hususundaki en isabetli kararı da ancak Milletlerarası Adalet Divanı verebilirdi (39).

İngiliz hükümetine göre ise, andlaşma ile tanınan müdahale hakkı sınırsız bir hak değildir. Bu hak andlaşmalarla kurulan düzeni yeniden kurmak amacıyla sınırlıdır. Herkes andlaşmalardan doğan yükümlülüklerini yerine getirdikçe müdahaleye gerek kalmıyacaktır (40).

Garanti andlaşmasının 4. maddesinin şartın hükümleriyle çatıştığı iddiasına gelince; İngiltereye göre, Garanti Andlaşmasının 4. maddesi de diğer hukuki hükümler gibi, içinde bulunulan hal ve şartları yaratan durumlara göre yorumlanacaktır. Dördüncü maddeden, dördüncü maddeye göre girişilecek eylemlerin mutlaka Şartın hükümlerine aykırı olacağını ifade eden bir ibare istidlâl etmek mümkün değildir (41). Kaldı ki, Kıbrıs Cumhuriyetinin kuruluşuna ilişkin olarak akdedilen andlaşmalardan yalnız Garantör Devletler için değil, Kıbrıs devletinin bizatihi kendisi için de bazı mükellefiyetler doğmaktadır. Kıbrıs bu mükellefiyetlere saygı gösterdiği sürece bir müdahale söz konusu olamaz (42).

ABD, delegesine göre ise Garanti Andlaşması Kıbrıs Cumhuriyetini kuran andlaşmaların bölünmez bir parçasıdır. Güvenlik Konseyinin fiilen ya da eş etkili tedbirlerle Garanti Andlaşmasını ya da herhangi bir milletlerarası andlaşmayı ortadan kaldırmak, feshetmek ya da değiştirmek yetkisi yoktur.

Böylece ABD. de Garanti Andlaşmasının özellikle 4. maddesinin Birleşmiş Milletler Şartınının 103. md. yoluyla 2. ci md. nin 4. cü paragrafına aykırı olmadığını zımnen beyan etmiştir.

Fransa da ABD. görüşüne paralel bir görüş savunarak «andlaşmaların yorumu» işinin Milletlerarası Adalet Divanınının işi olduğunu

(38) İbid., Ayrıca, Y.U.N., 1964, s. 152.

(39) Y.U.N., 1964, s. 153.

(40) S.C.O.R., 19 th year, 1095 mtg, s. 66 ve 67.

(41) İbid., s. 68.

(42) İngilterenin Güvenlik Konseyine yolladığı mektuptan, Bkz. Y.U.N. 1964, s. 152,

nu; Güvenlik Konseyinin bir andlaşmayı ortadan kaldıramayacağını, değiştiremeyeceğini söylemiştir (43).

Bu konudaki Türk görüşü ise, hukuki temellerden çok siyasi vakıalardan hareket etmekte ve olabileceği kadar güçlü savunulmamış görünmektedir. Gerçekten Birleşmiş Milletlerdeki Türk delegesine göre andlaşmalar ve Anayasa tam bir özgürlükle ve Birleşmiş Milletler organlarının kararlarıyla tam bir uyum içinde akdedilmişlerdir; Zürih ve Londra andlaşmaları her iki toplumun ve ilgili devletlerin menfaatlerini bağdaştırmış ve bölgeye sükûn getirme amacına yönelik olarak akdedilmişlerdir. Türk delegesine göre Makarios'un amacı Birleşmiş Milletler aracılığıyla andlaşmanın feshini sağlamaktır ki, bu da mümkün değildir.

Bütün bu tartışmalardan, Sovyet Rusya, Çekoslovakya (44), Polonya (45), ve diğer doğu Avrupa ülkelerinin eşit olmayan taraflar arasındaki andlaşmalar teorisini (EQUAL TREATIES) ortaya atarak Yunan ve Kıbrıs Rum tezini destekledikleri; buna karşılık batı bloku diye adlandırılan ABD, İngiltere, Fransanın Türk tezini destekledikleri görülmüştür.

1964 olaylarından sonra 1965'te toplanan Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 2077 sayılı kararıyla her ne kadar Kıbrıs'ı Birleşmiş Milletlerin diğer üyeleriyle eşit haklara sahip üyesi olarak kabul etmiş ve ülke bütünlüğüne saygı göstermeye ve ona karşı yöneltilmiş her türlü müdahaleden kaçınmaya» (46) davet etmişse de, bu karar 47 lehte, 5 karşı, 54 çekimser oyla alınmıştır. Ve karşı oylar içinde ABD. nin de oyu vardır. Aynı toplantı döneminde ademi müdahaleye ilişkin olarak Genel Kurulun 2131 sayılı (XX) kararı 109 lehte, 1 çekimser (47) oyla alındığı düşünülecek olursa, Garanti Andlaşmasındaki müdahaleyi düzenleyen hükümlerin BM. Şartı hükümlerine aykırılığının Milletlerarası Toplum Üyelerinin genel düşüncesini yansıtmadığını söylemek mümkündür.

Esasen bize göre milletlerarası bir andlaşmada yer alan «Müdahale hakkı» soyut olarak ele alındığında her ne kadar Birleşmiş Mil-

(43) Aynı yönde: Fas, Fildişi Sahill, Milliyetçi Çin, İbid., s. 154.

(44) İbid.

(45) Bkz. Press Release. No. 1974/311, s. 8-9.

(46) SUREDA, a.g.e., s. 293.

(47) İbid.

letler Şartının 103. cü md. aracılığıyla 2. maddenin 4. paragrafına aykırı ise de, aynı hak, yani «müdahale hakkı» şayet âkit tarafların serbest iradeleriyle andlaşmanın varlık sebebini teşkil eden ve andlaşma ile kurulması öngörülen düzenin bir unsurunu teşkil ediyorsa Birleşmiş Milletler Şartı hükümlerine aykırılığı ileri sürülemez. Kaldı ki Birleşmiş Milletler Şartında, 2. ci maddenin vazediliş nedeni ve müdahalenin men edilmiş olması, barış ve güvenliğin bozulmasını, ya da bozulması ihtimalini önlemektir. Barışın bozulması ya da tehlikeye düşmesini önleme, ya da bozulmuşsa yeniden tesisi görevi her ne kadar Birleşmiş Milletlere ve özellikle Güvenlik Konseyine verilmişse de bu görevin yerine getirilmesi öncelik'e Milletlerarası Toplum Uyelerinin özellikle devletlerin kendilerine bırakılmıştır. O kadar ki, şartın 51 ve 52. maddeleri, bu düşüncelerin en iyi ifadesidir. Kollektif meşru müdafaa nasıl, ve barışın korunması için ne kadar geçerli ise, aynı şekilde barış ve güvenliğin korunmasını hedef alan, Akit taraflarca karşılıklı rızaya dayanarak kabul edilmiş olan bir müdahale hakkı da, o kadar geçerlidir ve Birleşmiş Milletler Şartının hükümlerine uygundur (48). Başka bir ifade ile, Garanti Andlaşmasının 4. maddesi bizce Birleşmiş Milletler Şartının 51 ve 52. maddelerinin milletlerarası alandaki uygulama biçimlerinden bir tanesidir. Binaenaleyh, Garanti andlaşması akdedilirken Kıbrıs Türk ve Rum Toplumları ile Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında kurulan ve barışın sağlanmasını ve bozulmasını önlemeyi amaçlayan ve andlaşmalarla kurulan hukuki düzenin teminatı ve ayrılmaz bir unsuru olmak üzere vazedilmiş bulunan Garanti Andlaşmasının 4. maddesinin Birleşmiş Milletler Şartının hükümlerine aykırılığı ileri sürülemez.

Andlaşmanın 4. maddesi Zürih ve Londra andlaşmalarıyla kurulan hukuki düzenin öylesine esaslı bir unsurudur ki, 4. maddenin geçersizliğini ileri süren kişi ya da kişiler bütün bu düzenin de Birleşmiş Milletler Şartının hükümlerine aykırılığını ileri sürmek zorundadırlar. Ve böyle bir iddiayı ileri sürmek de mümkündür. Ancak bir iddianın ileri sürülmesiyle o iddiayı tek taraflı olarak ve âkit tarafların rızasını almadan gerçekleştirmeye kalkmak Pacta Sunt Servanda prensibine yani Milletlerarası Hukuk ve Toplum düzeninin temel kurallarına aykırı düşer. Bu nedenle de 20 Temmuz

(48) Bkz. Farklı gerekçelerle aynı kanaatte SUREDA, a.g.e., s. 293; aynı istikamette SARICA - TEZİÇ - ESKİYURT: Kıbrıs Sorunu, İstanbul 1975, s. 50 vd.

1974 de Türkiye tarafından Garanti Andlaşmasının 4. maddesine dayanarak yapılan müdahale Birleşmiş Milletler Şartının amaç ve hükümlerine uygundur. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu aksini söylese bile. Zira 4. maddede ön görülen yetkiler 20 Temmuz 1974 te maddenin andlaşmaya konuş amacına uygun olarak, andlaşmalarla kurulmuş bulunan hukuki düzenin ihlâlini önlemek ve bozulan barışı yeniden getirmek amacıyla kullanılmıştır. Ve bu hakkın kullanılması Nikos Sampson olayı nedeniyle adada zorunlu olarak yeni bir durum yaratmış, Kıbrıs Cumhuriyetini kuran andlaşmaların yeniden gözden geçirilmesi ve Birleşmiş Milletler Şartı hükümleri göz önünde bulundurularak Kıbrıs'a yeni bir statü verilmesini zorunlu hale getirmiştir.

§ 8 — TÜRKİYENİN MÜDAHALESİNDEN SONRA ORTAYA ÇIKAN MADDİ VAKIA VE HUKUKİ DURUM

Milletlerarası Hukuka ve özellikle Birleşmiş Milletler Şartının hükümlerine uygun olarak yapılan müdahale sonunda ortaya çıkan yeni durumun Milletlerarası Hukuk açısından değerlendirilmesi yapılacak olursa:

«Nikos Sampson» darbesinden sonra, Kıbrıs Cumhuriyetinin sınırları içindeki kamu düzenini, mal ve can güvenliğini sağlayacak *merkezi otorite* tamamen ortadan kalkmıştır. Rum kesimine tam bir kargaşalık hâkim olmuştur.

Bu kargaşalık sonucu Rum kesiminde tam bir otorite boşluğu meydana gelmiş ve anayasal kuruluşlar *hukuki* ve *fiili* varlıklarını sona erdirmişlerdir. Türk silâhli kuvvetlerinin denetiminde bulunan bölgede fiilen mevcut olan iktidar etkinliğini daha da arttırmış ve hukuki bir organizasyona da kavuşmuştur. Başka bir ifadeyle, Milletlerarası hukuk bakımından belirli bir alan üzerinde (ülke unsuruna tekabül eden) merkezi bir otorite, başkasına sormadan ve kendi başına emirler vermekte, ve bu emirlerin icrasını sağlayacak cebri icra gücüne sahip bulunmakta ve Türk kesimindeki halk bu otoritenin emirlerini dinlemekte, ona boyun eğmektedir. Başka bir ifadeyle bir toplum belirli bir toprak parçası üzerinde merkezi bir

otorite kurmuş ve bu otorite fiili ve etkili bir biçimde teşkilatlanmış bulunmaktadır (49).

Rum kesimi ise darbenin etkilerinden kurtulmaya ve kendi kesiminde belirli bir otorite ve düzeni sağlamaya çalışmaktadır. Her ne kadar Milletlerarası alanda Devlet yetkilerini Kıbrıs Rum kesiminin temsilcileri kullanmakta ise de, Milletlerarası alanda temsil edilmeyeni daha güçlü olmak üzere iki otorite merkezinin artık aynı ülke toprakları üzerinde *maddi bir vakıa* olarak teşekkül ettiği inkâr edilemez. Kıbrıs'ta eskidenberi mevcut olan *iki ayrı TOPLUM* bu gün iki ayrı otorite merkezi haline dönüşmüş bulunmaktadır.

Bu durum karşısında ve Kıbrıs'a hayat veren bütün Milletlerarası andlaşmaların da yürürlüklerini sürdürdükleri göz önünde bulundurulursa andlaşmaların Birleşmiş Milletler Şartı hükümlerinin ışığı altında ve Şartın amaçları yönünde müzakere edilmesi ve bir sonuca varılması gerekir.

Sonuca varmak için, tarafların ve Milletlerarası Toplum Üyelerinin üzerinde *ittifak ettikleri vakıalardan* hareket etmek hem ihtilâfın hallini kolaylaştıracak hem de «hal şeklinin» iç politika ve Milletlerarası alanda istismarını güçleştirecektir.

Bu verilerden hareket edildiği takdirde :

1 — Kıbrıs'ta iki ayrı toplumun varlığı Milletlerarası Toplumun bütün üyeleri ve tarafların bizatihi kendileri tarafından kabul edilmiştir.

Zürih ve Londra andlaşmalarıyla Türk ve Rumların kendi Milletvekillerini seçmeleri, mahalli idareler bakımından kendi kendilerini yönetme yetkileriyle donatılmış olmaları bu düşüncenin en somut delilleridir (50). Kaldı ki, en son 20 Temmuz 1974 Türk barış harekâtı sonunda Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanmış bulunan Cenevre Protokolünde de bu husus tartışmasız bir biçimde doğrulanmaktadır (51).

(49) Bu unsurlara ilişkin olarak Bkz. KELSEN; *Theorie Generale du Droit International Public, Problems Choisis, Recueil des Cours, 1932, v. IV, s. 317-319.*

(50) Ayrıca Kıbrıs Cumhuriyeti Esas Teşkilâtının 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17; 18; 19; 20, 24, 25. ci maddeleri ve ayrıca Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasa hükümleri.

(51) Bkz. Cenevre Protokolü md. 5 «...Bakanlar, Kıbrıs Cumhuriyeti-

2 — Kıbrıs'ta iki ayrı Toplum bulunduğuna göre, bu toplumların Birleşmiş Milletler şartına göre kendi kaderlerini tayin etmeleri Birleşmiş Milletler Şartının ve Genel Kurulun aldığı kararların doğal gereğidir.

Gerçekten Yunanistanın da olumlu oy verdiği BM. Genel Kurulunun 545 (VI) sayılı kararına göre, Milletlerin ve halkların kendi kaderlerini tayin hakları temel insan haklarının ön şartıdır (52).

Aynı husus genel kurulun daha sonra aynı konuya ilişkin olarak aldığı tüm kararlarda da teyit edilmiştir (53). Ve bugün Milletlerarası toplum düzeninin temel kurallarından birisi haline gelmiştir. Öyle ki Birleşmiş Milletlerdeki sürekli ve müstakar uygulama, toplumların kendi kaderlerini kendilerinin tayin etmesi kuralını Milletlerarası hukukun emredici (imperatif) bir kuralı seviyesine erişirmiş bulunmaktadır. Son yılların Milletlerarası uygulaması, özellikle Birleşmiş Milletlerin kuruluşundan bu yana meydana gelen uygulamalar hep bu düşünceyi doğrular biçimde gelişmiş; bir ülkeye siyasi bağımsızlık verilirken ülke halkının —birden fazla ise ülke halklarının — oyuna başvurulmuş; çeşitli metodlarla yerli halk ya da halkların arzuları tesbit edilmiştir.

Örnek vermek gerekirse, ERİTRE için B. Milletler Genel Kurulu, Vesayet Konseyi aracılığıyla ve bir Tahkik Komisyonu kurdurarak halkın ayrı ayrı gruplar halinde ne düşündüklerini tesbit etmeye çalışmıştır (54).

İngiliz ve Fransız TOGO'sunda halkın ülkenin ilerdeki siyasi statüsü hakkındaki düşüncelerini öğrenmek amacıyla kurulan Tahkik Komisyonu halkın arzusunun «plebisit» yoluyla tesbitini Genel Kurula tavsiye etmiştir (55). Ve Genel Kurul bu tavsiyeyi aynen benimsemiştir.

tinde fiiliyatta Türk ve Rum olmak üzere iki muhtar idarenin mevcut olduğunu not etmişlerdir.» (Milliyet Gazetesi, 1. Ağustos, 1974.)

(52) Bkz. DUSAN DZANOVICH: U.N. Resolutions Series I, General Ass. VIII, s. 201.

(53) Örneğin, İbid., v. IV, s. 113; v. IV, s. 191; v. V, s. 137; v. VI, s: 212; V. VII, s. 121.

(54) Ayrıntıları için Bkz. SUREDA: a.g.e., s. 295-296.

(55) İbid., s. 295; Komisyona göre, halkın ülkesinin istikbali gibi temel bir sorun konusunda gerçek arzusunu öğrenmek için en demokratik ve en dolaysız yol plebisittir. İbid.

Yine İngiliz KAMERUN'unda halkın arzusunun tesbiti konusundaki düşüncelerini raporunda belirtmesini isteyen Vesayet Konseyine cevaben, Tahkik Komisyonunun raporunda, Kuzey ve Güney Kamerun halklarının arzularının AYRI AYRI tesbit edilmesini tavsiye etmiştir (56). Bu tavsiyeyi yerine getirmek üzere B. Milletler Genel Kurulu her iki bölgede ayrı ayrı plebisite baş vurulması gerektiğini karar altına alarak, Komisyonun Kuzey Kamerun'da plebisite yer olmadığına ilişkin tavsiyesini red etmiştir (57).

Yine batı SAMOA'da da YENİ ZELANDA'nın muhalefetine rağmen Tahkik Komisyonunun tavsiyesi üzerine Genel Kurul, halkın kendi kaderini tayin ederek bağımsızlığa kavuşması arzusunun öğrenilmesi için plebisite başvurulmasını tavsiye etmiştir.

B. Milletler Genel Kurulunun RUANDA URUNDİ, ADEN, GÜNEY RODEZYA, FİJİ EKVATOR GİNESİ, SABAH ve SARAVAK'da halkın kendi kaderi hakkında kendisinin karar vermesini sağlamak amacıyla girişimleri farklı olmamış; bütün bu hallerde, Genel Kurul yeknesak bir yöntem uygulamış; Toplumların kendi kaderlerinin çözümünde arzularının öğrenilmesinin esas olduğunu kabul etmiştir (58).

Bütün bu uygulamalar Milletlerarası Kamu oyunun «oluştugu» ve Milletlerarası Toplum içinde barış ve düzenin sağlanmaya çalışıldığı B. Milletler Genel Kurulunda, Milletlerin kendi kaderlerini tayin hakkına ne kadar önem verdiğini; ve bu kuralın uygulanmasında ne kadar hassas davranıldığını açık bir biçimde göstermektedir.

Binaenaleyh «Kıbrıs Sorunu»na vardığı bu son aşamada getirilecek olan çözüm *ısrarlı* ve *bilinçli* bir biçimde Milletlerarası kamu

(56) İbid., s. 296-297; Komisyon raporunda, Kuzey Kamerun halkının arzusunun ileride kurulacak NİJERYA FEDERASYONU ile birleşme yönünde olduğunu Plebisite yer olmadığını tesbit ettiğini; Güney Kamerun da ise genel seçimlerde iki büyük siyasi partinin seçimlerde elde edecekleri sonuçların ülkenin ilerisini de tayin edeceğini binaenaleyh, seçim sonuçları halkın arzusunu tayine yardımcı olmadığı takdirde burada plebisite başvurulmasını tavsiye etmiştir.

(57) General Assembly - Resolution, 1350 (XIII).

(58) Bu son hallerde, Genel Kurul «plebisite» başvurma yerine, referandum yoluyla bağımsızlıktan önce seçimler yapılmasını; seçimler sonucu doğacak kurumlar aracılığıyla bağımsızlık arzusunun tesbitini uygun bulmuştur. (İbid., s. 299 vd.).

oyunu yansıtan Birleşmiş Milletler Genel Kurul uygulamasının doğrultusunda aranmak gerekir. Bu güne kadar Yunanistan ve Kıbrıs Rum kesiminin Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda ve oradan da Milletlerarası Kamu oyununda elde ettikleri başarının sırrı, Kıbrıs sorununu, Genel Kurulun benzer olaylardaki uygulamaları doğrultusunda Genel Kurula sunmuş olması veya soruna o doğrultudaymış havasını vermiş olmalarıdır.

Türkiye çok kısa bir süre yarıç, o da kendi tezi olarak inançla savunduğu için değil, Yunanistan ve Kıbrıs Rum kesimi ileri sürdüğü için self-determination tezini ileri sürmüştür.

Oysa Türkiye, başta Yunanistan olmak üzere (59) bütün Milletlerarası Toplum üyelerinin ve Kuruluşlarının reddetmedikleri bir maddi vakıaya — Kıbrıs adasında iki ayrı Toplum bulunduğu vakıasına — hukuki tezini dayandırmak ve Yunanlılarla, Kıbrıslı Rumların silâhlarını ellerinden almak olanağına sahiptir.

Gerçekten hiç bir milletlerarası Toplum üyesi ya da Kuruluşu, Kıbrıs'ta iki ayrı Toplum Vakıasını kabul ettikten sonra, Milletlerarası Hukukun temel prensibi haline gelmiş olan - Milletlerin ve halkların kendi kaderlerini tayin prensibini red etmeden Yunan ve Kıbrıs Rum tezini destekliyemezler. Özellikle Birleşmiş Milletlerde oy adedi itibariyle hep bu prensibe sarılarak ve halen o prensipleri hararetle savunarak hayatiyetlerini devam ettiren küçük Asya - Afrika - Latin Amerika ülkeleri.

Adada iki ayrı Toplumun varlığı inkâr edilemediğine ve keyfiyet Milletlerarası belgelerle tescil edildiğine göre, Türkiyenin yapacağı, Millîtlerarası Toplum üyelerinin çağdaş Milletlerarası Hukukun temel prensibi olarak kabul ettikleri toplumların kendi kaderini kendilerinin tayin etmeleri prensibinin Kıbrıs'ta uygulanmasını samimi bir biçimde ve inatla, ısrarla savunmaktır. Türkiye bugüne kadar bu prensibi ya kendisine karşı olduğu zehabı ile, ya da bilmediğimiz nedenlerle ileri sürmekten kaçınmış en azından ona gereği gibi dayanmayı ihmal etmiştir.

Başka bir ifade ile en güçlü silâhını Milletlerarası alanda hasmına teslim etmiştir. Şayet bu prensibin uygulanması sonuç itibariyle ada halklarının kendi rızalarıyla Türkiye ve Yunanistan ile

(59) 1974 Cenevre Protokolünde olduğu gibi.

birleşmesi yönünde tecelli edecekse sonuca saygı göstermek hukuka saygının bir gereğidir. Ve bu takdirde çıkacak sorun adanın taksimının nasıl ve ne ölçüde gerçekleşeceği sorunudur ki, bunu taraflar hakkaniyet ve adalete uygun ölçüler içinde kararlaştıracaklardır. Anlaşma sağlanamadığı takdirde sırf nisbetlerin tayini için tahkime gidilmesi düşünülebilir.

Yok ada halkının rızası beraberce aynı bayrak altında bir arada yaşamaksa, ona da saygı göstermek gerekir ve mevcut anlaşmalar çerçevesinde yeni durumun hukuki statüsü andlaşmaya taraf olan Devletlerce kararlaştırılabilir.

Fakat her hâlûkârda Türkiyenin iradesinin değil, Kıbrıstaki halkların kendi kaderlerini tayin hakkının bütün bu yeni düzenlemelerin temelini teşkil ettiği Milletlerarası kamu oyununda ve Kuruluşlarında tescil edilecek biçimde çalışılmalı ve hasmın silâhı elinden alınmalıdır.

Ancak hemen eklemek gerekir ki, 3. Dünya olarak bilinen az gelişmiş ülkeler, Hindistan, Yugoslavya ve Mısır'ın önderliğinde kendilerini artık Kıbrıs ihtilâfına taraf kabul etmektedirler. Bu ülkeler grubu Kıbrıs'ın stratejik durumu nedeniyle — Kıbrıs Petrol rezervlerinin çıkış noktalarını kontrol altında tutmaktadır — kendilerine karşı silâh olarak kullanılamıyacak bir statüye kavuşturulmasını istemektedirler.

Binaenaleyh şayet bu ülkelerin tutumuna Türkiye ve Kıbrıs'lı Türkler değer atfedecekse, Kıbrıs sorununun çözümünde bu istekleri göz önünde bulundurmak zorundadırlar.

Bu zorunluluk Kıbrıs'ta yeni duruma uygun bir statü hazırlanırken üçüncü dünya ülkelerinin endişelerini giderecek çözümlerin statüde yer almasını gerektirmektedir: Kıbrıslı Türk ve Rumlar kendi kaderlerini tayin ederken ilerdeki statüleri ne olursa olsun meşru müdafaa hali dışında ülkelerinin üçüncü ülkelere karşı girişilecek saldırı hareketleri için kullanılmasına müsaade etmiyeceklerini beyan ve taahhüt etmelidirler ve bu taahhütleri Milletlerarası Andlaşmalarla garantör Devletler sıfatını yüklenen Devletlerce de garanti edilmelidir.

SONUÇ :

Genel olarak Kıbrıs sorununun çözümünde Türkiye bugüne kadar Milletlerarası kamu oyunda inançlı ve bilinçli bir biçimde Milletlerarası Toplum üyeleri tarafından Milletlerarası Toplum düzeyinin temel taşı haline getirilmiş bulunan «milletlerin ve halkların kendi kaderlerini tayin hakkı» prensibini savunmamış ve işlememiştir. Bu nedenle de Milletlerarası Hukuka uygun olarak 1974 temmuzunda Kıbrıs'a yaptığı haklı müdahalenin 2. safhası Milletlerarası kamu oyunda bir «saldırı» olarak başarıyla işlenebilmiştir.

Ancak ihtilâf sürüncemede kaldığı için, Kıbrıs ihtilâfı hızla Milletlerarası topluma maledilmiş ve bugün ihtilâfın çözümü için Milletlerarası Toplumun geniş bir kesiminin de tatmin edilmesi zorunluğu ortaya çıkmış bulunmaktadır.

Aslında bu zorunluk Türkiye için olduğu kadar, Yunanistan ve Kıbrıs Rum ve Türk kesimleri için de varittir.

Bu nedenlerle ihtilâfın barışçıl ve adil yollardan ve Milletlerarası Hukuka uygun bir biçimde çözümlenebilmesi için Milletlerarası Hukukun temel prensibi haline gelmiş bulunan «milletlerin ve halkların kendi kaderlerinin tayini» prensibine uygun olarak asırlardan beri bağımsız fiili ve hukuki varlığını sürdürmüş bulunan Türk toplumu ve 1959 dan sonra teşkilâtlanan Rum toplumunun arzuları öğrenilmeli ve Kıbrıs halklarının tâbi olmak istedikleri yeni statü bu arzuya uygun olarak tesbit ve tayin edilmelidir. Kıbrıs halklarının arzularının tayini keyfiyeti Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun seçeceği bir heyete tevdi olunabilir (60). Bu arzu bir kerre tesbit ve tayin edildikten sonra, yeni statü mevcut andlaşma-

(69) Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun uygulamasında halkların arzu ve isteklerinin tesbit ve tayini yöntemleri kristalize olmuş durumdadır. Kıbrıs gibi her iki toplumun da teşkilâtlanmış olduğu bir ülkede, Genel Kurul siyasi partilerin arzusunu ada halkının arzusu olarak kabul edebilir. Ve buna göre bir tavsiye kararı alabilir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun «milletlerin ve halklarının kendi kaderlerini tayin prensibine» dayanmayan kararları bizce bir teşkilâtın yetkilerini aşarak aldığı kararlar mesabesinde ve «ab initio» geçersizdir.

lara taraf olanların da iştirak ve rızalarıyla, yukarıda (61) sözünü ettiğimiz üçüncü dünya devletlerinin endişelerini de giderecek bir biçimde tayin edilmelidir.

(61) Ekz. s. 29.